

Erdős Mátyás állambiztonsági megfigyelése

„Megismeritek az igazságot, és az igazság szabaddá tesz titeket!” (Jn 8,31–32)

„Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába kérvényt írtam; 93 éves vagyok, túl két infarktuson: élve! Kérem adataimat. Mellékelve a sematizmusból az önéletrajzom. Mély tisztelettel: Erdős Mátyás.”¹

Magyarországot 1945-től egy idegen és nem keresztény hatalom tartotta megszállva. A rendszert szovjet mintára – terror alkalmazása mellett – kiterjedt besúgóhálózattal tartotta fenn az idegenből idetelepített, orosz szuronyok és fegyverek árnyékában az 1949-től totálissá váló diktatúra. Mindszenty József éleslátó megfogalmazása szerint: *„Szerintük [mármint a bolsevikok szerint – K. G.] Istennek még a neve is el kellőzöndő. Legnagyobb tekintélyük azt mondja, hogy aki Istent elfogadja, az egyenlő az ötlekőpéssel. Lenin mondta ezt. Volt időm az amerikai követségen ilyen könyvek olvasására és megmaradt emlékezetemben, hogy Isten ennyi a bolsevizmus oroszországi alapvetőjének szemében.”²* Azok a lelkipásztorok, akik magas műveltségük és mély lelkiéletük révén a lelki, vallási életben sokak számára váltak útmutatóvá és példaképpé, a politikai rendőrség szemében a legveszélyesebb ellenséges személyek közé tartoztak. Ilyen kimagasló tudású és lelki életű pap volt Erdős Mátyás is, aki már Mindszenty hercegprímás esztergomi érsekké történő kinevezésekor az állambiztonság látókörébe került. Ő ugyan a későbbiekben sem szenvedett börtönbüntetést, de annál inkább mellőzést és háttérbe szorítást, különösen 1952 és 1983 között. A katolikus egyház az 1960-as években, többek között a II. Vatikáni Zsinat időszakában, Magyarországon és a többi, kommunista uralom alatt levő országban csak erősen korlátozott körülmények között működhetett.³

Erdős Mátyás személyi dossziéja⁴ is az 1960-as évekre datálódik. Először 1948-ban került kapcsolatba a belügyi, államvédelmi szervekkel a Mindszenty-per előkészítése kapcsán.⁵ Erről szóló visszaemlékezését jelen sorok írója már publikálta.⁶ A per előkészítése során játszott szerepére utalnak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött anyagban is, többek között Fábrián János levéltáros⁷ 1949. január 10-én felvett kihallgatási jegyzőkönyvében.⁸ Ekkor a levéltáros azt vallotta, hogy Mindszenty hercegprímástól utasítást kapott, hogy a prímás által írt fogalmazványt (amelynek keletkezési ideje 1948. december 10-re tehető), amelyet Mindszenty József a saját letartóztatása esetén kívánt megjelentetni, öt példányban gépelje le. Amikor Erdős Mátyást 1952-ben állami parancsra – mint lelki igazgatót és dogmatikatanárt – az Ősrégi Szemináriumból eltávolították, először Epölre (jelenleg Komárom-Esztergom megye) került. Az állambiztonsági megfigyeléséről szóló anyagok is itteni működése idején születtek. Több, a BM III/III-as csoportfőnökséghez tartozó hálózati személy jelentett róla. Amikor Erdős Mátyás ezeket az iratanyagokat kézhez kapta (hozzávetőlegesen 300 oldalnyi anyag), magánközlésben a következőket mondta: *„A barátaim nevét találom meg benne, akik jelentettek rólam!”*

Erdős Mátyás személyi dossziéját 1964-ben lezárták. A titkosszolgálati eszközökkel történő figyelés azonban korántsem ért véget. Erdős Mátyásról az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában egyéb iratok is referálnak több-kevesebb vonatkozó anyagot.⁹ Jelen tanulmányban az Erdős Mátyásról jelentő személyek csak akkor kerülnek ügynökként megnevezésre, amikor az idézett dokumentumokból az olvasható, hogy az

adott személy a megadott forrásban is ügynökként szerepel. A 2003. III. évi törvény szerint hálózati személy az a személy, aki az e törvény hatálya alá tartozó iratokat keletkeztető szervezetek számára titokban, fedéssel és fedőnévvel jelentést adott, vagy ilyen jellegű beszervezési nyilatkozatot írt alá, vagy ilyen tevékenységért előnyben részesült.¹⁰

Ahogy Erdős Máttyás már közölt visszaemlékezésében írja, „elkerültem a megtiszteltetést, hogy ingyen, állami költségen üdüljek”.¹¹ Sem a Mindszenty-per előkészítésénél, sem az 1960-as években történt állambiztonsági megfigyelése során semmit nem tudtak rábizonyítani. Ez önmagában még nem lett volna kizáró ok letartóztatására és bíróság elé állítására, ahogyan az sokakkal teljes ártatlanságuk ellenére is megtörtént.

Beke Margit az egyházmegyes papokról szóló könyvében Erdős Máttyásról a következőket írja: *„Az egyházmegye egyik legokosabb papjának tartották. Szó nélkül ment a főpáosztora által kijelölt helyre, hogy jó példát adjon az engedelmességre. Egy lépést sem tett saját érdekében, sem az aula, sem az állam felé. Szigorú elvekhez tartotta magát. Humora szinte sohasem hagyta el. Papoknak bölcs és okos tanácsadója és egyúttal példaképe. Az ész és nem az érzelmek embereként jellemezték a kortársak. Szűz Mária iránti tisztelete példamutató volt, a Máriás Papi közösségnek, a cönákulumnak a terjesztője és papja volt. 2003. december 4-én hunyt el, életének 96., papságának 69. évében.”*¹²

Erdős Máttyással 1985. június 15-én, a papszentelési mise alkalmával ismerkedtem meg Esztergomban. Egykori plébániai ifjúsági hittanáróromtól, Bölcsvölgyi Zoltántól hallottam róla először, még az 1980-as évek legelején. Mindig úgy emlegette őt, hogy *„a régi jó spirituális”*. Ő a negyvenes években Bölcsvölgyi atya lelki igazgatója és dogmatikatanára volt az esztergomi szemináriumban. Beszédeiben oly sokszor említette Matyi bácsit (mindenki így nevezte őt) – minden alkalommal egy-egy lényegre törő mondását is idézve –, hogy arra gondoltam, ezek után nekem is mindenképpen meg kell ismernem őt.

Amikor először találkoztam vele – akkor őt már visszahívták Esztergomba, a Prímási Palotába¹³ –, első utunk az épület kápolnájába vezetett. Ott röviden csendes adorációt végeztünk, majd néhány szót váltottunk egymással, a papszentelési mise előtt. Ezt a találkozót mintegy ötven másik követte a rá következő 18 esztendőben. Korkülönbségünk ellenére hamar baráti kapcsolatba kerültünk – ez Matyi bácsival nem volt nehéz. Közvetlenségének köszönhetően első perctől kezdve úgy beszélgettünk, mintha mindig ismertük volna egymást.

Beszélgéseink alkalmával sokféle emberi, vallási, teológiai és egyéb kérdés került szóba, természetesen sok humorral ötvözve. Abban az időben Schütz Antal kétkötetes dogmatikáját olvastam, magyarul.¹⁴ Ennek kapcsán jó néhány olyan probléma is felmerült bennem, amelynek megválaszolása mélyebb teológiai rálátást és ismereteket kívánt. Természetesen Matyi bácsihoz fordultam. Ő pedig esztergomi szobájában letérdelt a könyvespolca elé, elővette a nagy könyveket, és abból olvasott utána a kért témáknak. Így tanárkodott velem. És én ezeket a válaszokat – érezvén súlyukat – eleinte emlékezetből lejegyeztem, a későbbiekben pedig már Matyi bácsi jelenlétében írtam le, odahaza kiegészítve. Mondhatni, hogy ami Schütz dogmatikájában nem volt benne, vagy számomra nem kellő érthetőséggel, részletességgel, azt Matyi bácsi válaszaiban megtaláltam (mindamellet, hogy Schütz Antal dogmatikája a legkiválóbb dogmatika tankönyv). Ő is örült ezeknek a beszélgetéseknek, sőt még saját írásos anyagaiból is adott nekem. Ezeket az anyagokat idővel témák szerint rendeztem, majd – ahogyan az írásos anyagok közzététele előtt szokás – lektoráltattam. Az írások lektora a neves egyháztörténész professzor, dr. Adriányi Gábor.¹⁵

Erdős Mátyás atya – szerénysége mellett – bölcs, teljesen „ortodox”, azaz igazhitű, tiszta fogalmi gondolkodású tanár és lelkipásztor volt. Ő egy elmúlt, de nem könnyű történelmi korszak hiteles tanúja volt. Nagy szeretettel és nyitott szívvel fogadott mindenkit. Utolsó beszélgetésünkre 2003. november 14-én került sor. Határtalan kedvességére és melegszívűségére volt jellemző az a mondat, amellyel akkor elbúcsúzott tőlem: „Gyere, mert az nekem mindig ünnep, ha veled találkozom.”

A teológiai kiadványokon túlmenően, Erdős Mátyás atya állambiztonsági megfigyeléséről is szerettem volna pontos információkat szerezni. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárába leadott kérvényemre 2012-ben megkaptam a tudományos kutatási engedélyt „A magyar történelmi egyházak helyzete a kommunista diktatúra korában, illetve az egyházak és az emigrációban élők kapcsolata, 1945–1990” című kutatási témára, tanulmányírás céljából. Ennek keretében választottam ki három hálózati jelentést, amely egy civil, valamint egy egyházi személy ügynöki jelentéseit tartalmazza. Az életrajzi adatokat és az egyéb, személyes vonatkozású eseményeket a jelentésekben szereplő hivatkozások teljesebb megértésének céljából adtam meg. A jelentéseket adó egyházi személy egyben Erdős Mátyás atya egyik jó barátja is volt, így ő – teljesen megbízva pap „barátjában” – sok mindent részletekbe menően elmondott neki, ami azután a jelentésekben részletesen meg is jelent. Hogy ez a „barátság” ilyen elemeket is tartalmazott, arról Erdős Mátyás már csak az állambiztonsági iratok kézhezvétele után értesülhetett; ahogyan egyik, már idézett személyes közlésében mondotta: „Barátaim nevét találom meg benne, akik jelentettek rólam!” Arról, hogy mindezek megismerését Erdős Mátyás az itt szereplő pap „barátjának” felfedte-e, semmiféle információval nem rendelkezem.

Dokumentumok

1. „Károlyi” fedőnevű ügynök 1960. június 10-i jelentése

Adta: Károlyi ü.16
Vette: Ábrahám I. fhdgy.
Idő: 1960. VI. 10.

Jelentés

„Károlyi” fn. ügynök az alábbiakat jelenti:

Jelentem, hogy június 6-án a Bajnáról 7.10 h-kor induló busszal a Bajnai plébános civilben Dorogon átszállással Bpestre utazott. Beszélgetése során megkért, ha esetleg lenne küldeménye, elviszem-e. Mondotta, előbb megbeszéli Bpesten a küldemény ügyvitelét, aztán fogja majd a szívességemet igénybe venni. Visszautazásának időtartamát nem tudom.

Június 6-án voltam az epöli plébánián. A plébános háziasszonya megkért, hogy vigyek neki 1 kg vaját sütéshez. A mai nap új menetrendet, valamint a Zsámbéki romtemplomról képeslapot vittem. Június 8-án a kért vaját el is vittem, mindkét esetben a plébános aludt, beszélni nem tudtam vele. Házvezetőnőjével beszélgettem. Beszélgetésünk alkalmával megkérdezte, hogy a fiam gyűjti-e még a bélyegeket. Én mondtam, hogy igen. Ő erre azt felelte, hogy sajnos mostanában kevés levelet kapunk, kiváltképpen külföldről. Csehszlovákiából azt írták, hogy minél kevesebbet írjon a plébános úr, mert figyelik őket.

Június 8-án az Esztergomból induló 16.15 Bpest-Bajna-Esztergom távolsági járaton Esztergomban felszállva utazott a tokodi plébános. Tokodon a templom előtt várakozott rá egy borbélysegéd, ki Esztergomban a Kávéház melletti fodrászüzletben dolgozik, kb. 25-28 éves, a haja rövidre van nyírva. Mindketten melegen üdvözölték egymást.

Károlyi s.k.

Kiértékelés: Feladata volt megfigyeltnek végezni a papok és főképp az epöli plébánoshoz járó személyek mozgásáról, utazgatásairól, a vele utazó papokkal az ismeretség további elmélyítése. Fenti feladatát végrehajtotta, jelentése értékes.

Megjegyzés: A kapcsolat feladatának megfelelően helyesen végezte a megfigyeléseit, melynek során megfelelő tájékoztatást kaptunk a bennünket érdeklő személyekkel kapcsolatban. Igen érdekes a jelentés azon része, amely az ügynök és az epöli plébános házvezetőnője közti beszélgetést tartalmazza, amely szerint a házvezetőnő arról beszélt, hogy mostanában kevés levelet kapnak, kiváltképpen külföldről. Csehszlovákiából azt írták, hogy minél kevesebbet írjon a plébános úr, mert figyelik őket. A reá bízott feladatot helyesen tudta megoldani, rendelkezik a feladatok végrehajtásához szükséges kvalifikáltsággal.

Intézkedés: A jelentést felhasználom az ügy további feldolgozásához. A házvezetőnő elmondását a levelezés figyelésével kapcsolatosan a felsőbb vezetőimmel megbeszelem és a további intézkedést annak megfelelően teszem meg. Minden esetre felhívjuk a figyelmét a levéllenőröknek a nagyobb óvatosságra, konspirációra. A csehszlovák elvtársaknál megnézzük azt a személyt, aki húsvétkor üdvözlő lapot kapott Erdőstől, mivel feltételezésünk, ha csak ezzel levelezik Csehszlovákiában, hogy ez figyelmeztethette Erdőst.

Utasítás: Készítsen alaprajzot az epöli plébániáról, amelyen pontosan tüntesse fel az épületben levő helyiségek elhelyezését és a helyiségek megnevezését, és az épületbe való bejáratot, ablakokat.

Keressen alkalmat arra, hogy az épület bejáratí ajtajának kulcsáról mintát vegyen. A kulcsot a rendelkezésre bocsájtott viaszka a megbeszéltek alapján nyomja bele. Megfigyeléseit az előző feladatokhoz hasonlóan végezze.

Ábrahám István r. fhdgy.

[ÁBTL 3.1.2. M-18505. 59–60. Aláírással ellátott, kézzel írt szöveg.]

2. „Pálos Pál” fedőnevű ügynök 1962. január 19-i jelentése

Adta: Pálos Pál ü.17

Vette: Farkas fhdgy.

Idő: 1962. jan. 19.

Tárgy: Dr. Erdős Mátyás ügye

Jelentés

1962. január 18-án, csütörtökön este 6 órakor jelentkeztem dr. Erdős Mátyás epöli plébánosnál lelkigyakorlatra dr. Schwartz apostoli kormányzó utasítására. Erdős szeretettel és észrevehető örömmel fogadott. A szobába befűtött és minden a legnagyobb gondossággal volt előkészítve számomra.

Csütörtökön este megbeszéltük a lelkigyakorlat programját. Ragaszkodott az egy héthez. Közöltem vele, hogy naponként kezelésre kell járnom. Nem tetszett neki ez a közlésem, de tudomásul vette. Megkérdeztem, közölte-e vele Főhatóságom érkezésemet, mert honorálni szeretném velem kapcsolatos kiadásait. Azt felelte, ez nem lényeges, mindene van, nem jelent különösebb gondot ellátásom. Kérte, mondjam el kilépésem történetét, előzményeit és körülményeit, hogy a lelkigyakorlat anyagát jól választhassa meg. Miután ezt elmondtam, megegyeztünk a másnapi programban és a szobámba vonultam.

Pénteken, január 19-én, reggelizés közben egy férfi jött a plébániára. Mikor Erdős meghallotta a hangját, felkelt az asztaltól és kiment a folyosóra. A férfit a házvezetőnő a szobájába vitte. A nővér bejött az ebédlőbe és közölte, hogy gyorsan menjek a szobámba, mert ez a férfi gyanús ember. Fél óra múlva távozott az illető. Erdős akkor a szobámba jött és azt mondja nekem, gyanús, hogy ez az autóbusz kalauz, aki egyébként egy éve nem volt nála, épp most jelent meg, amikor én lelkigyakorlatot kezdek nála. Ez a kalauz Erdős állítása szerint két évvel ezelőtt azt mondta neki, hogy őt Erdős megfigyelésével bízták meg. Erdős az elbeszélés kapcsán állította nekem, hogy meggyőződése, ez az ember spicli. Szólt is a kerület papjainak, hogy óvakodjanak tőle. Erdős tudomása szerint Kurucz Károly nagysápi, Szuchy Béla máriahalmi plébánoshoz, sőt a bajnai és a szomori paphoz is gyakran eljár. Most már azonban megválogatják témáikat és szavaikat, ha az illető megjelenik, pedig az provokálja a reakciós jellegű beszélgetést.

A beszélgetés folytatásakor Erdős említette azt is, hogy állandóan ellenőrzik őt. Álnéven kell leveleket írnia, házkutatás is volt nála, amiről már előző alkalmakkor is beszélt. Ő, mint mondotta, megbízható embereknek elmondja ezeket, hadd lássák, milyen a vallásszabadság Magyarországon. Nem fél senkitől, mert államellenes dolgot nem tesz, viszont híve sohasem lehet egy rendes ember sem ennek a rendszernek, mert ateista és hazug. Az a szomorú, mondja, hogy az emberek nem eszmei meggyőződésből reakcióso, hanem anyagi érdekből és önzésből. Csak akkor szidják a rendszert, ha az érdekeikhez nyúl, egyébként kezdenek megbarátkozni vele.

Említette még, hogy most óvatosabb és több tanítványát kérte, ne levelezzenek vele és ne is látogassák őt, mert az most bajt jelenthet. Elmondta egyébként azt is, hogy velem kapcsolatban is érdeklődtek nála a nyomozók, akik meggyőződése szerint tatabányaiak. Ezek ketten karácsony előtt jártak nála, előzetes értesítés vagy bejelentés nélkül. Tud arról is, mondta, hogy a papok között is sok a spicli. Ez rengeteget árt az egyháznak, de a komoly papok, ha elvhuén, szerényen élnek és dolgoznak, meg tudják menteni az egyház becsületét és a híveket is.

Elmesélte, hogy aposztáziámról rengeteg variáció terjedt el. Ő a komoly részleteket Únyon hallotta Miklós napkor, amikor a kerület barátainak utolsó összejövele volt. Nagy Miklós únyi plébánost gratuláltak meg. Ezen a névnapon Szabó püspök, Rédei József, Szuchy Béla, Csermely András és Erdős vett részt december 6-án vagy a körül, a napra pontosan nem emlékszem.

Két vagy három évvel ezelőtt szintén egy területi összejövetelen az „Acta Apostolicae Sedis” egyik ellenforradalom utáni példányát hozta, amely vagy kerülő úton vagy elnézésből jutott hozzá. Francia nyelvű kiadás volt. Ebből a hivatalos közlönyből felolvasta név szerint a kiközösített magyar papok listáját.

Esztergom, 1962. január 19. Pálos Pál

Értékelés: Kapcsolatom feladata volt, hogy keresse fel dr. Erdős Mátyás epöli plébánost. A lehetősége meg lett volna, mivel papnövendék korában Erdős lelki-vezetője volt. A kormányzó utasítására azonban kapcsolatunknak egy hétre kellett kimenni dr. Erdőshöz

lelkigyakorlatra. A munkánkat ez megkönnyítette, mert egy hétig legálisan tartózkodhat ügynökünk Erdősnél. Mélyrehatóbban tanulmányozhatja magatartását, kapcsolatait.

Megjegyzés: Kapcsolatom jelentése operatív szempontból értékes. Megállapítottuk a jelentésből, hogy kapcsolatunkhoz bizalmas Erdős. Ezt bizonyítja a jelentésnek az a része, ahol Erdős elmondja a buszkalauz szerepét és felhívja a figyelmet, hogy vele vigyázni kell, mert „spicli”. A fent jelzett kalauz valóban az ügynöke volt a komáromi politikai kirendeltségnek. Operatív szempontból figyelemre méltó, hogy Erdős tud arról, hogy őt figyelés alatt tartják és ezt a feldolgozása során figyelembe kell vennünk. Erdős mindemellett a neki megbízható egyének előtt ellenséges kijelentéseket tesz. Figyelemre méltó Erdőssel kapcsolatban az is, hogy külföldi kapcsolatokkal rendelkezik és erősen németbarát. Szükségesnek tartom az ilyen irányú tanulmányozását.

Intézkedés: A jelentést kigépelni. Egy példányát Erdős anyagába elhelyezni. Intézkedni a lebukott buszkalauz ügyében.

Feladat: Kapcsolatomnak feladatul adtam, hogy továbbra is tanulmányozza dr. Erdőst, és a beszélgetések során állapítsa meg a jelenlegi politikai arculatát. Ez nem ütközik nehézségekbe, mivel Erdős szeret politizálni és általában ő a kezdeményező ezen a téren.

Feladatául adtam még Szeifert Ferenc pilisszentléleki plébános jellemzését.

Farkas Ferenc r. fhdgy. s.k.

Másolat hitelül:
Tatabánya, 1962. január 22.

[ÁBTL 3.1.2 M-18504. 101–105. Aláírással ellátott, kézzel írt szöveg.]

3. „Pálos Pál” fedőnevű ügynök 1962. január 26-i jelentése

Adta: „Pálos Pál” fn. ü.
Vette: Farkas r. fhdgy.
Idő: 1962. jan. 26.
Tárgy: Dr. Erdős Mátyás ügye

Jelentés

„Pálos Pál” fn. ügynök az alábbiakat jelenti:

Dr. Erdősnél 1962. január 26-án, reggel fejeztem be lelkigyakorlatomat. Ott tartózkodásom alatt még a következő kijelentések hangzottak el részéről az étkezések utáni beszélgetések alkalmával. Ilyenkor ugyanis beszélgettünk, egyébként teljes csendben, imádsággal és elmélkedéssel kellett töltenem az időt. Ezekhez az imádságokhoz és elmélkedésekhez ő adott általa összeállított anyagot, napjában háromszor.

Múlt pénteken, január 20-án, miután este hét órakor visszaérkeztem hozzá, azt mondta a vacsoránál, hogy másnap, szombaton módosul a napirend, mert ő délelőtt Nagysápra megy a plébániára, disznótoros ebédre. Kurucz plébános egy levélben hívta meg őt. A levelet személyi postával küldte, éspedig az epöli párttitkárral, aki éppen Nagysápon járt. Megjegyzésemre, hogy ily szolgálatkész párttitkár van a faluban, egy igen fölényes és becsmélő hangú véleményyt mondott a község vezetőiről. Szerinte mind tudatlan, rosszul

képzett emberek, akik alapjában utálják a rendszert. Neki ezért is könnyű Epölön a dolga – mondta –, mert ott rázza át őket, ahol akarja.

Szombaton délelőtt valóban elment és kb. délután 5 órakor jött vissza. A vacsoránál azzal kezdte a beszélgetést, hogy kevesen voltak, de jól elbeszélgettek. Kinn volt az ebéden Esztergomból Meszlényi Antal kanonok, a szomori plébános, Kirhoffer, aki ferences barát egyébként, átvette őt az egyházmegye és az Egyházügyi Hivatal működési engedélyt adott neki. Jelen volt még László, bajnai plébános, dr. Erdős és a házigazda. A házigazda, Kurucz plébános felhívta a figyelmünket arra, hogy a zsámbéki kalauz járt nála a héten – ugyanazon a napon, amikor Erdősnél is volt – és kérdezte, hogy mikor lesz a disznóölés, szép-e már a hízó. Erre elhatározták, hogy még óvatosabbak lesznek vele szemben, mert bizonyos, hogy spicli. Meszlényi kanonok azt mondta, hogy egy korábbi alkalommal őt is felkereste, de röviden túladott rajta és azt is megmondta a portásnak, hogyha még egyszer jön, fel ne engedje a lakásába, hanem mondja neki azt, hogy Meszlényi nincs itthon.

Mint érdekességet megtárgyalták azt is, hogy a Kalocsai egyházmegye élére, elhunyt Grósz József helyébe Bárd segédpüspököt nevezte ki Róma, az állam azonban nem engedi működni és máris egy kis faluba számúzték. Az Egyházügyi Hivatal pedig Várkonyi Istvánt választotta meg a káptalannak, mert az békepap. Erdős minden témát és minden alkalmat megragad arra, hogy kritizálja a rendszert így aztán a szó megint a rendszer kritizálására terelődött. Főlényesen arról kezdett beszélni, hogy ő mennyire kiismeri és félrevezeti az állami embereket.

Elmesélte, hogy amikor a Mindszenty elleni nyomozás folyt, ő azért vallott az elrejtett aktákról azonnal, mert akkor az állami emberek megjelentek Esztergomban. Fábián János volt aulistának, akit magukkal hoztak, volt ideje megsúgni Drahos, akkori egyházkormányzónak, hogy ne tagadjanak semmit, mert az államiak mindenről tudnak. Drahos ezt még időben közölte velem és én – mondja Erdős – ezért vallottam, nem pedig a szép szemeikért, vagy félelemből. Higgyék ők csak ezt – folytatta –, hogy félek tőlük és őszinte vagyok. Brückner, szemináriumi rektor és Vajda, filozófia tanár, akik szintén részesei voltak a titoknak, mivel Drahos őket nem tudta már értesíteni, tagadtak és ők rosszabb megvilágításba is kerültek. Ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy így kell félrevezetni ezeket az államiakat.

Más alkalommal arról beszélt, mennyire ismeri az eszközeiket. A faluban ugyanis van egy volt Ávós, aki Tatabányán dolgozott és ez bizalmasan sok mindent elbeszélte neki. Tőle tudja, hogyan bontják fel a leveleket – elektromos tűvel, gőzöléssel, stb. Érték én a kém- és spicli-elhárításhoz is – mondta. Kedves vagyok hozzájuk, kínálom őket, de minden szót megfontolok és mindenféle listát, levelet, mihelyt már nincs rá szükségem, azonnal elégetek – magyarázta nekem.

Tud arról is, hogy egy epöli lakost is megbíztak a figyelésével, de hát a jó ember bocsánatkérések között árulta el ezt neki. Ilyenek az ő embereik – mondta Erdős. Beszélt a házkutatásról. Keskeny diafilmeket találtak nála. Mondta, hogy külföldről van. Ezzel be is érték, de arra már nem tudtak rájönni, hogy sokszorosítottam is ezeket a filmeket – magyarázta főlényesen.

Amikor egyik étkezésnél azt kérdeztem tőle, hogyan jön ki anyagilag Epölön, így felelt: Epöl kis falu, helyi forrásokból nem sok pénzem van, de jó barátaim sok pénzzel támogatnak és külföldről is kapok dolgokat IKKA útján, szentmiséikért. Egyébként meg is győződtem róla, hogy valóban van pénze, mert egy tanítónő jött hozzá, akinek meghalt az édesanyja, egy bizonyos Dóra néni. A tanítónő panaszkolta, mily sok kiadása van a temetéssel kapcsolatban, mert Pestről kell hazaszállíttatnia a halottat. Erdős minden további nélkül 3000.- Ft kölcsönt kínált neki, de a tanítónő csak ötszáz Forintot fogadott el. Mivel Epölön nincs rendes halottasház, csak egy deszka-tákolmány, megegyeztek abban is, hogy a templomban ravatalozzák fel a halottat. Erre én közbeszóltam, hogy

ehhez a tanács és a körzeti orvos engedélye kell. Erdős erre azt mondta, itt sokkal tájékozatlanabban a vezetők, sem hogy erről a rendeletről tudnának. Azt mondta, nem hívom fel a figyelmüket arra, hogy az ő engedélyük kell, így legalább akkor ravatalozok a templomban, amikor akarok.

Mikor a tanítónő távozott, dicsérte őt. Azt mondta, igen vallásos nő, mindig jár templomba, a feltűnés elkerülése végett más falvakba. Sőt, a hittanosokat, illetve a hittanra be nem íratott tanulókat is beengedik a hittanórára. Így mindenki, még a párttitkár gyerekei is bejárnak órára.

Az a véleményem – ott tartózkodásom alatt alakult ki bennem –, hogy házvezetőnőjét minden bizalmas dologba beavatja, sőt, közösen beszélnek meg dolgokat. Mindig az apáca jár például postára, jóban van a postásnővel és sok mindent kiszed belőle.

Említette Erdős, amikor kérdeztem, tudja-e a házvezetőnő a velem történt dolgokat, hogy talán nem. Habár, amikor kiléptem – mondta – éppen az esztergomi ferenceseknél végzett több apácával lelkigyakorlatot és ott a pap, aki prédikált nekik, mondta, hogy egy plébános otthagya a plébániáját egy nő miatt. Sokat beszélgetnek, sőt, mintha ott-tartózkodásom alatt óvatosabbak lettek volna.

Erdős, amint meggyőződtem róla, állandóan hallgatja a külföldi adásokat és állandóan a rendszer változásában bizakodik. Beszél egy alkalommal arról, hogy az ő célja az, amikor papokat próbál irányítani és összefogni, hogy így védje az egyházat a rendszerrel szemben, mert szerinte az erő az összetartásban és az egységben van. Arról is meggyőződtem, hogy papok és a hívek felé állandóan rombolja a rendszer tekintélyét és a kialakult jó véleményeket a rendszerről. Ezt tudatosan és megfontoltan csinálja, mert szerinte a legnagyobb veszély, hogy a nem egészen tisztán látó emberek bedőlnek az örökös propagandának, és elhiszik, hogy egy-két újítása jó a rendszernek, pedig szerinte minden rossz és minden csalétek, mivel istentelennek, ateistának vallja magát a rendszer, és nem tiszteli az emberi jogokat.

Esztergom, 1962. január 26. Pálos Pál

Értékelés: Kapcsolatom feladata volt dr. Erdős Mátyás jellemzése, tanulmányozása. Feladatát végrehajtotta, egy hétig tartózkodott Erdősnél lelkigyakorlaton. Ezen idő alatt több olyan témát vetett fel Erdős, amin keresztül megállapíthatjuk politikai arculatát, valamint a községben kifejtett tevékenységét. Erdősnél figyelembe kell venni, hogy ellenséges aknamunkájára a községben felhasználja a hivatalos és állami szerveket is. Szerinte ezek az emberek nem elég jártasak az állami ügyek intézésében és így könnyű őket félrevezetnie. A jelentés foglalkozik azzal, hogy legutóbb is a községi párttitkár hozott részére levelet az únyi paptól, mert postán nem leveleznek. Tudomásunk szerint a leveleket ellenőrzik. Erdős beszélt arról is, hogy egy volt ÁVÓS-tól tudja a levelek felbontásának módszereit. Az elektromos tű használatát, valamint a gőzölést.

Megjegyzés: Erdőssel kapcsolatban figyelembe kell vennünk azt, hogy az ellenséges tevékenységét a legnagyobb óvatossággal végzi. Tisztában van azzal, hogy őt figyelik és ezért állandóan ellenőrzi környezetét. Magatartásából azonban az tűnik ki, hogy mindenhol és mindenütt kritizálja a rendszert, a számára megbízható egyének előtt. Van azonban egy gyenge oldala, hogy önteltség van benne és úgy véli, ő mindent tud ellenőrizni maga körül. Ezt a gyengeségét ki tudjuk használni.

Intézkedés: Epöl községben ellenőrizni, ki van olyan személy, aki az ÁVH-tól szerelt le. Párttitkára vonatkozólag tájékoztató jelentést küldeni a megyei pártbizottságnak. Ellenőrizni a levélkihordót.

Feladat: Kapcsolatomnak feladatául adtam a ferences gimnáziumban levő ismerőseinek a jellemzését. Elmondása szerint a tanulók között is van már tanítványa. Feladatul adtam,

hogy adjon jellemzést azokról a papokról, akik női kapcsolatokkal rendelkeznek. A lehetősége meg van, mivel szóban már beszámolt arról, hogy több ilyen papot ismer.

Farkas Ferenc r. fhdgy.

[ÁBTL 3.1.2. M-18504. 116–122. Aláírással ellátott, kézzel írt szöveg.]

¹ Erdős Mátyás szóbeli közlése.

² Fábán, 1974: 213–214.

³ Adriányi, 1975. <http://www.ppek.hu/k201.htm> (utolsó letöltés: 2014. július 8.).

⁴ ÁBTL 3.1.5. O-12224.

⁵ Uo. 175.

⁶ Krajsovszky, 2006.

⁷ Fábán János, esztergomi apostoli adminisztrátor, esztergomi kanonok, főesperes (1918. január 8. – 2000. december 5.). 1947-ben szertartó és levéltáros Esztergomban. 1948. december 23-án Mindszenty József miatt letartóztatták és a Markó utcában magánzárkába zárták. 1949. március 8-án feljelentés elmulasztása miatt elítélték, ezt követően több börtönben és internálótáborban is raboskodott. 1951. december 20-án szabadult. Beke, 2008: 193.

⁸ ÁBTL 3.1.5. O-12224. 175–176.

⁹ Az értékes szakmai konzultációért, valamint a dokumentumok előkészítéséért és rendelkezésre bocsátásáért köszönetet mondok Vörös Gézának, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára levéltárosának.

¹⁰ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 2003. évi III. törvény http://www.abtl.hu/jogsz_2003_III_tv (utolsó letöltés: 2014. július 8.).

¹¹ Krajsovszky, 2006.

¹² Beke, 2008: 178–179.

¹³ Erdős Mátyás 2002. január 13-i levelében így emlékezik erre: „Bartl Lőrinc halála után Lékai be akart hozni Esztergomba. Tervéről értesülve azt írtam neki. A filozófiában azt tanultuk: »Melius est esse, quam non esse, mihi melius est hic esse, quam *ott* esse.« (Jobb lenni, mint nem lenni. Nekem jobb itt lenni, mint *ott* lenni.) Mégis kinevezett a Főszékesegyházi Könyvtár igazgatójának. Obedivi, ivi. (Engedelmeskedtem, mentem.)” Mészáros, 2008: 307–309.

¹⁴ Schütz, 1923.

¹⁵ Krajsovszky, 2006; 2014.

¹⁶ Jankovics Károly buszkalauz, zsámbéki lakos. Esztergom, 1928. augusztus 28. Fedőneve: „Károlyi József” 1960. május 3. Hazafias alapon szervezték be. ÁBTL 2.2.2. 037135.

¹⁷ Puchovszky István rk. lelkész, csolnoki rk. plébánia. Ipolyság, 1932. augusztus 24. Fedőneve: „Pálos Pál” 1961. december 15. Gazdasági terhelő adatok alapján szervezték be. ÁBTL 2.2.2. 201032. Puchovszky István 1962–1969-ig egyházi szolgálaton kívül volt. Beke, 2008: 609–610.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.2.2.	Hálózati nyilvántartások	
	037135	Jankovics Károly
	201032	Puchovszky István
3.1.2.	Munka dossziék	
	M-18504	„Pálos Pál”

	M-18505	„Károlyi József”
3.1.5.	Operatív dossziék	
	O-12224	Dr. Erdős Mátyás

Sajtó

Fábián, 1974

Fábián Károly: Mindszenty bíboros Amerikában. *Katolikus Szemle* (Róma), 2–3. 213–214.

Hivatkozott irodalom

Adriányi, 1975

Adriányi Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae IV.* /Aurora könyvek./ München, Szent István Társulat.
<http://www.ppek.hu/k201.htm>

Beke, 2008

Beke Margit: *Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006.* Budapest, Szent István Társulat.

Krajsovszky, 2006

Krajsovszky Gábor: *Erdős Mátyás atya elmékedései, beszédei, előadásai.* Budapest. www.ppek.hu/k528.htm (utolsó letöltés: 2014. július 8.).

Krajsovszky, 2014

Krajsovszky Gábor: *Erdős Mátyás atya elmékedései, beszédei, előadásai II. Válogatott fejezetek a dogmatika, az erkölcsstan és a hitvédelem témaköréből.* Budapest. (kézirat)

Mészáros, 2008

Mészáros István: *Árnyak és fények.* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.

Schütz, 1923

Schütz Antal: *Dogmatika I–II.* Budapest, Szent István Társulat.